

השפעתה של תכנית התערבות מכוונת דיאלוג על יכולות הקריאה של תלמידים מתקשים בכיתה ב' | תקציר מאמר¹

מחקרים מראים כי החינוך הדיאלוגי (Dialogic Education), הנשען על חיפוש משותף של משמעויות וכינון פרשנויות תוך ניהול שיח פתוח עם מורה וחברים לכיתה, הינו יעיל לפיתוח כישורי הבנת הנקרא. עד כה, המחקרים לא בדקו את השפעת החינוך הדיאלוגי על כישורי קריאה בסיסיים יותר, דהיינו שטף קריאה בקרב תלמידי כיתות נמוכות. מחקר זה מגשר על הפער, שכן הוא מכיל דיווח על יישום תכנית התערבות שנועדה ליישם חינוך דיאלוגי לשם שיפור אוריינות קריאה בקרב תלמידים מתקשים בכיתה ב'. בעקבות ניסוי שנערך במספר כיתות ב' באחת הערים במרכז הארץ נמצא כי החינוך הדיאלוגי משפר את רצף הקריאה מצד אחד, ומביא לירידה בדיוק הקריאה מצד שני. בהתחשב בכך שהמעבר לקריאה שוטפת בקרב דוברי עברית תמיד מלווה בירידה בדיוק הקריאה, המחברים מסיקים כי ניתן להגדיר את ההתערבות כמוצלחת.

כללי

היכולת לקרוא באופן שוטף ולהבין את הנקרא מהווה בסיס להצלחה במגוון תחומי חיים. הכיתות הנמוכות הן שלב קריטי לרכישת יכולת זו. עבור ילדים רבים הקושי ברכישת מיומנויות קריאה בשלב מוקדם מתורגם לתחושות ייאוש, ירידה בתחושת מסוגלות עצמית, ובסופו של דבר להימנעות מהמשך הלמידה. לפיכך, אתגרי לימוד קריאה בכיתות הנמוכות עלולים להביא ליצירת קשיים עקביים בלימודי שפה ובכלל. מכאן, החשיבות הרבה של התערבויות פדגוגיות לשם התמיכה בילדים אשר חווים אתגר בכל הנוגע לרכישת מיומנויות קריאה.

מערכת החינוך אכן מפעילה מספר תכניות התערבות שמטרתן לעזור לתלמידי הכיתות הנמוכות ללמוד לקרוא באופן שוטף. רוב התכניות הן "מכאניות" ביסודן, דהיינו כאלה שמתבססות על שינון וחזרה בקטע בקריאה. אולם מחקרים עדכניים אודות אוריינות קריאה מצביעים על כך שאוריינות זו היא מעבר ליכולת "לדובב" טקסט כתוב. על פי תפיסה עדכנית זו, מיומנות קריאה הינה בלתי נפרדת מהבנת הנקרא, אשר בתורה מותנית במיומנות הענקת משמעות אקטיבית,

1 G. Brandes, N. Evanhaim, S. Dalal-Zarotski, R. Levie, S. Patael, A. Hora and A. Bar-On (2022). "The Effect of a Dialogically Oriented Intervention Program on the Reading Abilities of Struggling Readers in Second Grade". *Reading and Writing* (27).

תוך השמת הנקרא בהקשר תכני רחב. לפיכך, המחברים גורסים כי ההתערבויות הפדגוגיות הקיימות עלולות לא למצות את צרכי הלומדים החווים אתגר בכל הנוגע לקריאה ולהבנה של הטקסט.

חינוך דיאלוגי עשוי להוות לפיכך בסיס הולם יותר ללמידת קריאה בהקשרה המלא. במסגרת חינוך זה, המורות והמורים מנהלים עם התלמידות והתלמידים אינטראקציה בגובה העיניים, כאשר הם עוסקים בחיפוש אחרי משמעויות ותובנות בנושא הלימוד. ביחס להבנת הנקרא מסגרת החינוך הדיאלוגי מעודדת כל פרט בכיתה לא להסתפק בניחוש מהי התשובה נכונה, אלא להתאמץ להעניק לטקסט משמעות חדשה משלו, תוך ניהול הידברות עם המורה והחברים לכיתה. היעילות של החינוך הדיאלוגי בכל מה שנוגע להעצמת תחושת מסוגלות עצמית, מוטיבציה, ושיפור בהישגי לימוד הוכחה במסגרת מחקרים רבים. עם זאת, חינוך זה טרם זכה ליישום במה שנוגע לכישורי קריאה בסיסיים. ההתערבות החינוכית של המחקר הנוכחי נועדה לגשר על פער זה.

מערך הניסוי והממצאים

הניסוי נערך בתשעה בתי ספר יסודיים הממוקמים בעיר אחת במרכז הארץ: חמישה מתוכם שימשו כקבוצת ניסוי וארבעת הנותרים כקבוצת הביקורת. בסך הכול במחקר השתתפו 99 תלמידים: 60 בקבוצת הניסוי ו-39 בקבוצת הביקורת. ההתערבות נערכה בין פברואר למאי 2019 וכללה שני מפגשים שבועיים. בסך הכל התקיימו בין 18 ל-20 שיעורים של 45 דקות. ההתערבות התנהלה בהתאם לשני עקרונות מנחים:

- יצירת הזדמנויות מרובות לקריאה, שיח, כתיבה וחשיבה במהלך כל שיעור.
- הקפדה על יצירת חוויה נינוחה ושמחה לאורך כל השיעור, בכל שיעור.

בהתאם לעקרונות אלו המורות לא התבקשו להספיק וללמד חומר מוגדר, אלא דאגו לחוויה נינוחה ואווירה משחקית. בהקשר זה הקריאה לא הוגדרה כמטרה בפני עצמה, אלא עמדה בתור אמצעי להשלמת המטלות המשחקיות. במהלך השיעורים המורות נהגו להעלות שאלות פתוחות ושאלות הבהרה, תוך שהן מפגינות עניין בתשובות התלמידים ומשתדלות לתקשר עימם בגובה העיניים.

על פי המחברים הניסוי הביא לשיפור משמעותי **בקצב** הקריאה. **דיוק** הקריאה בקרב קבוצת הניסוי היה נמוך ביחס לזה של קבוצת הביקורת. בחינת איכות **הבנת הנקרא** לא העלתה הבדלים בין שתי הקבוצות. ממצאים אלה צריכים להתפרש לאור העובדה כי עבור ילדים דוברי עברית, כיתה ב' תואמת לתקופת מעבר מהקריאה הפונולוגית, הנשענת על ניקוד, לקריאה הנשענת על זיהוי מורפולוגי ואורתוגרפי של המילה. מעבר זה מאופיין, בדרך כלל, בהאצת קצב הקריאה לצד הירידה בדיוק שלה.

דיון ומסקנות

המחברים סבורים כי תוצאות הניסוי מצביעות על כך שהחינוך הדיאלוגי מסייע לילדים לזרז את המעבר מקריאה המסתמכת על ניקוד (קריאה פונולוגית) לקריאה הנשענת על זיהוי מורפולוגי ואורתוגרפי של המילה. במילים אחרות, החינוך הדיאלוגי מסתמן ככלי אפקטיבי לשיפור מיומנויות קריאה שוטפת. בנקודה זו, עולה השאלה מדוע הניסוי לא העלה עדויות לתרומת החינוך הדיאלוגי להבנת הנקרא. המחברים מעלים אפשרות שהדבר נובע מפגמי תוקף של הבדיקות הקיימות של הבנת הנקרא. כמו כן, המחברים מצביעים על משך הזמן הקצר יחסית של ההתערבות כהסבר אפשרי נוסף להעדר תרומתה להבנת הנקרא. לאור הצלחת הניסוי בישראל, המחברים מעלים אפשרות כי החינוך הדיאלוגי עשוי לסייע לתלמידים החווים אתגר בקריאה גם במדינות אחרות.

המחברים אינם מנסחים תשובה חד-משמעית ביחס לשאלה באיזו מידה החינוך הדיאלוגי יכול להיות מיושם ברמה הכלל ארצית. זאת לאור העובדה שחינוך מסוג זה מצריך הכשרה מקדימה של המורות ורמה ניכרת של עצמאות וגמישות מקצועית. יחד עם זאת, המחברים סבורים כי לאור הפוטנציאל הפדגוגי הרב של גישה הוליסטית זו, הטמעת החינוך הפדגוגי נראית כמהלך כדאי.